



در حدیث دیگران

مهدی سالاری

عضو حلقه علمی تاریخ اسلام / دانش آموخته دوره نیمه تخصصی تاریخ اسلام

چکیده

از زمانی که اسلام وارد اروپا شد همواره تنش‌ها و تعاملاتی میان اسلام و دیگر ادیان وجود داشته است. غرب و به خصوص مسیحیان بیشترین تنش را با اسلام ایجاد کردند آنان همواره از اسلام و پیامبر آن دیدی نادرست داشته، از هر فرصتی برای ضربه زدن به آن دریغ نمی‌کردند. افراد بسیاری در جنگ نظامی علیه اسلام (جنگ‌های صلیبی) دست به قبضه شمشیر بردند و عده‌ای دیگر از راه فرهنگی و نوشتن کتاب وارد صحنه کارزار شدند. اما عده‌ای به دور از هر هیاهویی بسیار منطقی با این مسئله برخورد کردند و به شایستگی از محمد ﷺ سخن گفتند. تلاش پیترو نربل در قرن دوازدهم از مهم‌ترین آنها است و بعدها بسیاری دنباله‌رو او شدند.

کلید واژه‌ها: پیامبر اسلام ﷺ، مسیحیت، غرب، جهان اسلام، مستشرقان، مسلمانان.

مقدمه

خوش‌تر آن باشد که سر دلبران گفته آید در حدیث دیگران چندی است که در غرب حرکتی شدت گرفته که در طی آن بعضی از غربیان به مقابله با اسلام و رهبر آن حضرت محمد ﷺ برخاسته‌اند. اگرچه این حرکت تازه

نیست و از قرن‌ها پیش شروع شده، اما به نظر می‌رسد در زمان حاضر شدت بیشتری گرفته و به صورت برنامه‌ریزی شده و با متدی روشن‌تر حرکت می‌کند. در سال ۸۵۰ میلادی یک راهبه مسیحی به نام پرفکتوس که برای خرید به بازار شهر قرطبه پایتخت آندلس اسپانیا رفته بود، توسط گروهی از اعراب به مناظره دعوت شد که بگوید آیا مسیح علیه السلام از لحاظ مقام پیامبری برگزیده تر بوده یا محمد صلی الله علیه و آله. پرفکتوس با وجود اینکه می‌دانست اهانت به پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله در امپراتوری اسلامی گناهی نابخشودنی است، ابتدا کمی احتیاط کرد، اما به ناگاه هیجان زده شد و به داد و فریاد پرداخت و پیامبر اسلام را فردی شارلاتان، زن پرست و آنارشویست معرفی نمود. چند روز بعد راهب دیگری به نام اسحاق نزد قاضی حاضر و هیجان زده و از خود بی‌خود شده، به توهین به محمد صلی الله علیه و آله پرداخت. چند روز نگذشت که این حرکت تکرار شد و شش راهب دیگر باز هم نزد قاضی حاضر شدند و به شخصیت پیامبر صلی الله علیه و آله حمله نمودند.

اتهامات وارده بر محمد صلی الله علیه و آله از سوی شهادت طلبان قرطبه،^۱ بر اساس زندگی نامه‌ای بود که در آن، او به عنوان یک شعبده باز دروغ گوی شهوت پرست و خوش گذران معرفی شده بود که پیروان خود را به این امور تشویق و عقاید خود را نیز با شمشیر به دیگران تحمیل می‌نموده است.^۲

۲۵۰ سال بعد هنگامی که اروپا در آستانه ورود به صحنه بین‌المللی بود، افسانه‌های مسیحیت مجدداً همین چهره از محمد صلی الله علیه و آله را به تصویر کشیدند. برخی تلاش‌هایی جدی برای نشان دادن چهره واقعی پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله انجام دادند، ولی تصویر محمد صلی الله علیه و آله در اذهان عمومی همان تصویر قرطبه بود. او به بزرگترین دشمن هویت اروپایی تبدیل گردید که آثاری از این تفکر افسانه‌ای همچنان زنده است و هنوز هم برای بسیاری از مردم، عادی است که فکر کنند محمد صلی الله علیه و آله اسلام را وسیله فتح دنیا و تحمیل عقاید خود با شمشیر قرار داده است،^۳ این بدبینی تأثیر پیش‌دآوری‌هایی

۱. گروهی از مسیحیان تند رو که نزد قاضی حاضر می‌شدند و به شخصیت پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله توهین می‌کردند.

۲. کارل آرمسترانگ، زندگی نامه پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله، ترجمه، کیانوش حشمتی، ص ۱۸.

۳. همان.





است که از نیاکان قرون وسطایی خود به میراث برده‌اند. از تلخی و سختی جنگ‌های صلیبی و جنگ‌های دیگر بر ضد مسلمانان این نتیجه حاصل شده بود که مسلمانان و به ویژه پیامبر اسلام ﷺ را مجسمه هرچه بدی است بدانند و اثر متداوم تبلیغ این اندیشه هنوز از طرز تفکر مردم مغرب زمین نسبت به اسلام محو نشده است.^۱ بر همین اساس می‌بینیم در برخی از کشورهای اروپایی مانند دانمارک، تصویری موهن از پیامبر اسلام ﷺ به چاپ می‌رسد و نه تنها هیچ‌گونه برخوردی با این حرکت صورت نمی‌گیرد، بلکه در کشورهای دیگر نیز تکرار می‌شود.

تکرار چنین حرکتی که در اروپا و دنیای غرب صورت می‌گیرد، این امر را ضرور می‌نماید که نگاهی به سیمای پیامبر خدا ﷺ از دیدگاه غربیان، داشته باشیم تا ببینیم چه اندازه به واقعیت نزدیک یا از آن دورند. در این نوشتار سعی گردیده در حد امکان با ارائه نظریه‌های مستشرقان سیر حرکت آنها به سوی شناخت پیامبر اسلام ﷺ دنبال شود. چنان‌که بیان شد، در این نوشتار به دنبال پاسخ این پرسش هستیم که غربیان با وجود تعامل دیرینه‌شان با جهان اسلام چگونه به پیامبر اسلام به عنوان یک رهبر دینی نگاه می‌کنند؟

برای دست یافتن بر دادن نظریات همه مستشرقان به مطالعه فراوان و تحقیقات گسترده نیاز است که از عهده نویسنده خارج است. بنابراین در نوشتار حاضر سعی نداریم تمام جوانب را بررسی کنیم و به جمع بندی کلی برسیم، بلکه تنها به گزارش نمونه‌هایی از نظریات خاور شناسان اکتفا نموده ایم. در این مقاله سعی شده نظریات افراد از قرون اولیه شروع شده و تا دوره معاصر ادامه پیدا کند؛ اگر چه گاهی ممکن است این نظم رعایت نشده باشد.

تعامل اسلام و غرب

از زمانی که اسلام وارد اروپا شد و سربازان مسلمان گام بر سرزمین آندلس اسپانیا گذاشتند، همواره تعاملی میان مسلمانان و مسیحیان برقرار بوده است، و سال‌ها در فضایی آرام و صلح‌آمیز زندگی کرده‌اند؛ اما در هر عصر و زمانی گروه و عده‌ای تند رو وجود دارند که نمی‌توانند چیزی فراتر از آنچه قبول دارند، بپذیرند. حرکات

^۱. آربری آج، تاریخ اسلام، ترجمه احمد آرام، ص ۶۴.

برخی از مسیحیان تندرو و توهین به پیامبر اسلام ﷺ باعث می‌شد که مسلمانان به ناچار عکس‌العمل نشان داده، افراد جسور را به اعدام محکوم کنند. این حرکات چهره اسلام را کم‌کم از محبوبیت انداخت و نزد عامه مردم اروپا، اسلام به دین خشونت شهره گردید و ذهنیت جمعی مسیحیت به سمت دشمنی با اسلام پیش رفت و پس از جنگ‌های صلیبی این روند شدت بیشتری به خود گرفت.

مهم‌ترین تلاشی که در قرن دوازدهم برای ارائه تصویر روشن‌تری از اسلام به عمل آمد به وسیله پیتز نربل پایه ریزی شد.^۱ پس از او در اوایل قرن سیزدهم، قدیس مسیحی کوشید با بحث و تبادل اندیشه و نه از راه زور، راهی به درون دنیای اسلام باز نماید.^۲ به گفته پروفیسور سازرن اولین نویسنده اروپایی متعلق به قرن دوازدهم میلادی که با نظر حقیقت‌جویی و حقیقت‌بینی در باب اسلام سخن گفته است، ویلیام از اهالی مامز بوری (در انگلستان) بوده است که تفاوت میان عقاید بت پرستی و خرافات قوم اسلام و عقاید توحید و خداپرستی اسلام را خوب فهمیده و بر خلاف اندیشه‌های جاری بین عوام الناس عیسوی مذهب، صریح اظهار داشته است که بر حسب دین اسلام حضرت محمد ﷺ خدا نیست، بلکه پیغمبر خداست. فرد دیگری که در این عصر حقیقت‌جویی و حقیقت‌گویی او سزاوار تمجید است، پطروس الفونسی است، یک نفر یهودی اسپانیایی که در سال ۱۱۰۶ به دین مسیح گروید و سپس به انگلستان رفت. وی علاوه بر آنکه اولین مترجم و ناقل افسانه‌ها و داستان‌های شرقی به زبان لطینی و اولین کوشنده در راه نشر علوم اسلامی در اروپا بود، اولین شرح زندگی پیغمبر و بیان دین اسلام را هم که ارزش ذاتی دارد، به جا گذاشته است.^۳

آغاز فعالیت‌های مسالمت آمیز

در دوران رنسانس، مطالعه و یادگیری زبان عربی در میان دانشجویان و محققان غربی رواج یافت و در نتیجه برداشت بهتر جهانی جایگزین تعصبات خشک قدیمی گردید. با وجود این هنوز زمان برای جایگزین کامل این تفکرات به جای تعصب و

۱. کارل، آرمسترانک، زندگی نامه پیامبر اسلام ﷺ، ص ۳۱.

۲. همان، ص ۳۲.

۳. محمد خاتم پیامبران، انتشارات حسینیہ ارشاد، ج ۲، ص ۱۸۳.





نفرت شدیدی که از زمان جنگ‌های صلیبی به بعد، در ذهن اروپائیان جای گرفته بود، زود به نظر می‌رسید.^۱ سنت برنارد در اوایل قرن دوازدهم میلادی (حدود قرن پنجم هجری) به شدت با مسلمانان مخالف بود و آنان را به سبب بی‌دینی و غصب حقوق عیسویان دشمن می‌دانست و بدین جهت مردم را به جنگ صلیبی دعوت می‌کرد.^۲

به هر حال در قرن هیجدهم مردم اروپا در پی درک منطقی‌تری از اسلام برآمدند،^۳ چرا که علم در جهان اسلام بسیار پیشرفت کرده بود و دانشمندان بسیاری چون ابن سینا، فارابی و ابوریحان بیرونی در علوم مختلف تربیت شده بودند. اروپائیان برای اینکه بتوانند علوم جهان اسلام را کسب کنند می‌بایست جهالت‌های کهنه را دور ریخته، در صدد برقراری رابطه مسالمت‌آمیزی با مسلمانان برآیند. این انگیزه باعث شد غربیان برای شناخت اسلام و به خصوص رهبر آن حضرت محمد ﷺ بکوشند و کتب بسیاری در این زمینه به رشته تحریر در آورند.

دیدگاه مستشرقان درباره رسول خدا ﷺ

نخستین اندیشه‌ای که مسیحیان از شخص پیامبر اسلام ﷺ در ذهن خود جای داده و آن را شکل داده بودند، این بود که محمد خدای صحرا نوردان و بیابان نشینان (اعراب) است که امتیازات ملکوتی و الهی به او داده شده است و از آفریده‌ای که به عقیده عموم مسیحیان «عیسی مسیح» خدای حقیقی شناخته شده بود، محمد به شکل بتی مورد پرستش است.^۴

بعد از دوران رنسانس و در عصر طلایی علم در جهان اسلام، به تدریج حضرت محمد ﷺ به عنوان یک حکیم و اندیشمند و منطقی روشنگر، در میان اروپائیان شناخته شد، به طوری که سیمون اوکلی در سال ۱۷۰۸م کتاب تاریخ سارکن‌ها را منتشر کرد. او در این کتاب، اسلام را به عنوان دین شمشیر معرفی نمود و کوشید تا جهاد را از دیدگاه اسلامی آن در قرن هفتم میلادی بررسی نماید.

۱. کارل آرمسترانگ، زندگی نامه پیامبر اسلام ﷺ، ص ۳۱.

۲. محمد خاتم پیامبران، ج ۲، ص ۱۸۸.

۳. همان، ج ۲، ص ۲۳۴.

۴. همان، ج ۲، ص ۲۸۱.

حدود چهل و سه سال بعد و در سال ۱۷۵۱م فرانسیس واتر کتابی درباره آداب و روحيات ملت‌ها منتشر ساخت و محمد ﷺ را متفکر سياسي بزرگ و بنيانگذار يك دين عقلايی معرفي نمود. شرق شناس هلندی، ژان ژاکوب ريسک که محققی بی‌همتا در علوم و زبان عربي بود، در زندگي محمد ﷺ پيدایش اسلام، درجات عمیق و والایی از الوهیت و وحی الهی را یافته بود.^۱ هنری کامت دُبولاینویلیرس کتاب زندگي ماهومد را در پاریس در سال ۱۷۳۰ و در لندن در سال ۱۷۳۱ انتشار داد. او همچنین به مخالفت با این ایده پرداخت که محمد ﷺ برای جهان گشایی و سروری بر دنیا این راه را برگزید.

با همه این تلاش‌ها، تعصب قدیمی آن‌چنان جا افتاده بود که این نویسندگان نتوانستند از بیان جملاتی بر ضد محمد ﷺ برای زنده نگه داشتن تعصبات قرون وسطایی خودداری نمایند؛ مثلاً سیمون اوکلی که قبلاً از آن نام بردیم، محمد ﷺ را مردی بسیار زیرک و هشیار می‌داند که با رفتاری پسندیده، اما ظاهری، سعی در پنهان نمودن شهوت قدرت طلبی و جنون جنسی خود دارد.^۲ این نوع نگرش به شخصیت رسول خدا ﷺ را باید برآیند جهل و نادانی این گونه افراد و تعصب آنان به مسیحیت دانست. پرفسور مارگر لیوت در کتابی که به نام زندگي پیامبر ﷺ نوشته، او را به صورت راهزن عربستان معرفي می‌کند. به نظر این خاور شناس معروف، پیامبر ﷺ هنگام اقامت در مدینه در رأس امت غارت‌گری جای گرفته بود.^۳ البته نباید حقیقت را نادیده گرفت و راه بی‌انصافی پیمود؛ چرا که گروهی هم وجود دارند که منصفانه و با دیدی باز به شخصیت رسول خدا ﷺ نگرسته‌اند که در ادامه به برخی از آنها اشاره خواهد شد.

دیدگاه‌های منصفانه

ساجیکو موراتا و ویلیام چیتیک در کتاب سیمای اسلام به خوبی به توصیف رسول خدا ﷺ پرداخته می‌نویسند: محمد ﷺ شکل (صورت) تحقق یافته الهی است که نزد مسلمانان، بالاتر و متعالی‌تر از هر صورت (شکل) فعلیت یافته الهی دیگر، یعنی

۱. کارل آرمسترانگ، زندگي نامه پیامبر اسلام ﷺ، ص ۴۰.

۲. همان، ص ۴۱.

۳. محمد خاتم پیامبران، ج ۲ ص ۲۸۲.





انبیاء و اولیای الهی از آدم تا قیام قیامت است. تفاوت عمده‌ای بین پیامبر ﷺ و مردم دیگر وجود دارد. اول از همه اینکه محمد ﷺ بنده کامل الهی است. هر آنچه در عالم هستی است عبد خدای تعالی است، اما ابنای بشر به جهت حمل ودیعه و امانت الهی، برای اینکه بتوانند استعدادهای انسانی نهفته خویش را به منصفه ظهور برسانند باید این بندگی و عبودیت را از روی میل و اختیار خویش پذیرا شوند. این تسلیم اختیاری نفس و یا وجود خویش به محضر خداوند، برترین خصلت نهاد و سرشت بشری آن جناب است. از این قرار قرآن نیز از وی به عنوان عبد خداوند نام می‌برد. اما این همه داستان محمد ﷺ نیست. وی به عنوان بنده برگزیده و کامل خداوند، همچنین خلیفه کامل الهی نیز هست.^۱

آنان همچنین ادامه می‌دهند که آنچه محمد ﷺ را از دیگر اولاد آدم متمایز می‌گرداند این است که وی موافق و بر طبق کمال مسئولیت انسان بودن زیسته است و چنان این مسئولیت را خوب به انجام رسانده که خداوند او را به عنوان رحمتی برای همه جهانیان برگزیده است.^۲

فریتیوف شوئون، دیگر شرق شناس اروپایی به دفاع از پیامبر اکرم ﷺ برخاسته، به نقد کسانی می‌پردازد که ازدواج‌های پیامبر ﷺ را نوعی شهوت‌رانی می‌دانند و آن را خلاف زهد و ریاضت بر می‌شمارند. او می‌نویسد: اینان اولاً فراموش می‌کنند که زندگی زناشویی، خشونت، فقر و روزه‌ها را سلب نمی‌کند و آنها را نه آسان می‌گرداند نه دلپذیر. علاوه بر این، ازدواج برای پیغمبر ﷺ خصلت روحانی شده داشته، نظیر همه چیز در زندگی چنین وجودی، و به سبب آن شفافیت و تجلی ماوراءطبیعت بوده که در آن حال با پدیدارها همراه است. وانگهی اغلب ازدواج‌های پیغمبر ﷺ جنبه سیاسی داشته است و بالاخره محمد ﷺ به حد کافی سرمشق‌هایی در امساک‌ها و کف نفس‌های طولانی در عهد شباب خود- که به ویژه شهوت و هوس شدیدترین عواطف است- دارد. فریتیوف در ادامه به نکته‌ای دیگر اشاره می‌کند و در صدد رفع اتهام دیگری از پیامبر ﷺ برمی‌آید. او می‌نویسد: نکوهش دیگری که اغلب بر او روا می‌دارند، سخت دلی است که باید گفت رسول خدا ﷺ در مرحله

۱. ساچیکو موراتا و ویلیام چیتیک، سیمای اسلام، ترجمه: عبدالرحیم گواهی، ص ۴۳۵.

۲. همان، ص ۴۳۶.

قاطع رسالت زمینی خود هنگام فتح مکه، حتی علی رغم احساسات متفق ارتش پیروزمند خود، مروّت و گذشت فوق بشری از خود نشان داد.^۱ فریتیوف معتقد است که اگر می‌خواهیم از پیامبر اسلام ﷺ سرمشق گرفته آن‌را الگو قرار دهیم، لازمه‌اش این است که قدرت و تسلط بر نفس خود، کرم در حق دیگران، آرام و سکون در برابر خدا و به وسیله خدا را مد نظر داشته به آنها پایبند باشیم. این سرمشق گرفتن به علاوه مستلزم قناعت در برابر دنیا، شرف در نهاد خود، صدق در برابر خدا، و در نهاد خود می‌باشد.^۲

در ادامه راه فریتیوف و در دفاع از پیامبر ﷺ آنه ماری شیمل، تبیین آیات الهی را در آمریکا به سال ۱۹۹۴م منتشر کرد. او در این کتاب پیامبر اسلام ﷺ را شخصی با عظمت یاد می‌کند و معتقد است که برکت ذاتی آن جناب چنان عظیم و شدید بود که اولاد و نسل ایشان از دخترشان فاطمه (علیهاالسلام) نیز دارای قداست و حرمت خاصی قلمداد شدند.^۳

پطروشفسکی شرق شناس روسی و استاد دانشگاه لنینگراد، محمد ﷺ را شخصی تاریخی می‌داند و به لحاظ اخلاق فردی، او را رحیم و شفیق معرفی می‌کند، که چون به ثروت رسید^۴ هرگز هیچ فرصتی را برای کمک به یتیمان و درویشان از دست نداد.^۵ البته باید دقت داشت که در برخی از موارد وی نیز مانند برخی از مستشرقان راه نادرست را درپیش گرفته است که باید با احتیاط با آن برخورد کرد. جان دیون پورت چنین معتقد است که شخصیت محمد ﷺ را به عنوان یک نفر مصلح دینی و قانون‌گذاری که قرن هفتم میلادی در آسیا قیام کرده است باید مورد مطالعه و تحقیق قرار داد. او همچنین عقیده دارد که بدون شک اگر محمد ﷺ را یکی از نوادر جهان و منزه‌ترین نابغه‌ای که گیتی تاکنون توانسته است پرورش دهد به شمار نیاوریم، همانا باید او را بزرگ‌ترین و یگانه شخصیتی دانست که قاره آسیا می‌تواند به وجود چنان فرزندی بر خود ببالد. جان دیون پورت که با نگاهی

۱. شوئون فریتیوف، شناخت اسلام، ترجمه ضیاء الدین دهشیری، ص ۱۲۹.

۲. همان، ص ۱۲.

۳. آنه ماری شیمل، تبیین آیات خداوند، ترجمه: عبد الرحیم گواهی، ص ۴۲۱.

۴. شاید منظور پطروشفسکی، پس از ازدواج با حضرت خدیجه باشد.

۵. پطروشفسکی، اسلام در ایران، ترجمه: کریم کشاورز، ص ۲۴ و ۲۳.





مسالمت‌آمیز شخصیت محمد ﷺ را مورد بررسی قرار می‌دهد، معتقد است هرگاه وضع اعراب را قبل از ظهور محمد ﷺ با اوضاع بعد از قیام او مقایسه کنیم و نیز با اندک تفکری در شعله عشق و علاقه‌ای که در قلوب چندین میلیون نفر برافروخته شده و تا به امروز به همان حال باقی است، توجه کنیم، به خوبی احساس می‌کنیم که اگر از تمجید و تکریم چنان مرد بزرگ و فوق‌العاده‌ای خود داری کنیم بی‌شرمی و بی‌انصافی است و باز اگر ظهور او را تصادفی کورکورانه بدانیم، مثل این است که درباره قدرت قاهر و نافذ خدای متعال شک کرده‌ایم.^۱

دیون پورت در ادامه بحث، تقدس پیامبر ﷺ را مد نظر قرار می‌دهد و می‌نویسد: محمد ﷺ به اندازه‌ای مورد احترام بود که هرچه با شخص او تماس پیدا می‌کرد، متبرک و مقدس بود، و هیچ نوع سادگی به پایه سبک و روش زندگی که انتخاب کرده بود نمی‌رسید.^۲ اما با وجود اینکه می‌بینیم افراد بسیاری از مستشرقان تحت تأثیر شخصیت پیامبر خدا ﷺ قرار گرفته‌اند و برای روشن کردن افکار عمومی و خالی کردن اذهان از تفکرات دوره جنگ‌های صلیبی تلاش‌های در خور تحسین انجام داده‌اند، افرادی نیز وجود دارند که نمی‌توانند شخصیت برجسته رسول خدا ﷺ را برتافته، هم‌چنان آتش بر خرمن جهالت‌های کهنه قرون وسطی می‌زنند. یکی از آن افراد را می‌توان کارل بروکلن خاور شناس آلمانی برشمرد. اگر چه انتظار نمی‌رود بروکلن یا دیگر خاورشناسان مشتاقانه به اسلام بنگرند، ولی این انتظار هست که محققانه و عالمانه با اسلام روبه‌رو شوند و در اسلام شناسی خود شرایط انصاف را از یاد نبرند. بروکلن درباره پیامبر گرامی اسلام ﷺ و مسلمانان سخنانی را به قلم می‌آورد که غیر علمی و بی‌اساس است، چنان که درباره رسول خدا ﷺ می‌نویسد: شکی نیست که آشنایی محمد ﷺ با کتاب مقدس بسیار سطحی و مشتمل بر خطاهایی چند بوده است. او درپاره‌ای از این خطاها، وامدار اساطیر یهودی بوده که در داستان‌های تلمود آمده‌اند. اما بالاتر از این، بدهی بزرگ‌تری است که وی به آموزگاران مسیحی خود دارد؛ همان کسانی که انجیل کودکی مسیح و ماجرای یاران

۱. جان دیون پورت، محمد و قرآن، ترجمه غلامرضا سعیدی، ص ۱.

۲. همان، ص ۴۲.

غار (اصحاب کهف) و حدیث اسکندر (ذوالقرنین) را برای وی بازگفته‌اند. وی در جای دیگر می‌نویسد: محمد ﷺ اندیشه گناه اصلی را از تورات اقتباس کرد.^۱ پرواضح است که اندیشه بروکلمن براساس موهومات جاهلی شهدای قرطبه است. به راستی اگر چنین می‌بود که پیامبر اکرم ﷺ آموزگار مسیحی داشته، چرا در طول این همه سال که از آن زمان می‌گذرد کسی گزارش تاریخی مبنی بر این مطلب ارائه نکرده یا اگر چنین بود - که نبوده است - چرا در زمان خود پیامبر ﷺ که افراد بسیاری از راهبان مسیحی پیوسته در پی نقطه ضعفی از پیامبر ﷺ می‌گشتند تا او را به سخره گیرند، چنین ادعایی نداشتند.

با وجود این در میان خاور شناسان و مستشرقان افرادی می‌یابیم که به زیبایی از پیامبر اسلام ﷺ یاد کرده‌اند؛ از جمله، لوئی گارده در کتاب اسلام، دین و امت معتقد است که محمد ﷺ یقیناً همان کسی است که ابراهیم به درگاه خداوند دعا کرده و ظهورش را تمنا کرده بود. او در ادامه به جایگاه سیره پیامبر ﷺ در اذهان مسلمانان اشاره می‌کند و می‌نویسد: زندگانی پیامبر ﷺ با اخلاص و شرح و بسط فراوان به مراتب بیشتر از تاریخ انبیاء حرمت و مقبولیت دارد. تفضیلات بسیاری از محمد ﷺ و همسرانش و مخصوصاً اهل بیتش، یعنی علی علیه السلام داماد و پسر عمویش، فاطمه (علیها السلام) دختر بسیار محبوبش و دو پسر علی علیه السلام و فاطمه (علیها السلام)، یعنی حسن علیه السلام و حسین علیه السلام در بین عموم مسلمانان برقرار مانده که با شوق حرارت و عشق فراوانی می‌خوانند.^۲

کارل آرمسترانگ شرق شناس آمریکایی، نیز حضرت محمد ﷺ را یکی از نوادر در تاریخ بشریت می‌داند و می‌نویسد: محمد ﷺ در زمانی که مأموریت خود را آغاز کرد، هیچ گونه برنامه مدون از پیش تنظیم شده‌ای برای رسیدن به اهداف خود نداشت، چون چنین برنامه‌ای می‌بایست براساس رسوم جاهلیت، که در حمله، دفاع، قتل و انتقام گیری، خلاصه می‌شد تنظیم می‌گردید و حال آنکه او خود قصد حذف آنها را داشت. آرمسترانگ بر این باور است که نه تنها محمد ﷺ اهل جنگ و جدال نیست، بلکه پیروان خود را به شدت از این کار منع می‌کند. او جریان فتح مکه را

۱. مصطفی طباطبائی، نقد آثار خاورشناسان، ص ۳۵.

۲. لوئی گارده، اسلام، دین و امت، ترجمه رضا مشایخی، ص ۷۲ و ۷۳.





به عنوان نمونه درباره صلح طلبی حضرت محمد ﷺ ذکر می‌کند و می‌گوید: محمد ﷺ به جای خونریزی و قتل عام، پیوسته در فکر مذاکره و صلح بود.^۱ کارل آمسترانگ معتقد است که اگر خودخواهی، نفرت و نادیده گرفتن عقاید دیگران را کنار گذاشته و به دنبال راه حل جدیدی برای مقابله با حوادثی چون یازدهم سپتامبر باشیم، زندگی پیامبر اسلام ﷺ چنین راه حلی را به ما نشان خواهد داد.^۲

رینبه جنیون، خاور شناس فرانسوی نیز چنین می‌نویسد: به راستی که محمد پیامبر خدا ﷺ با آنکه به دانشگاهی از دانشگاه‌های روم یا مدرسه‌ای از مدارس ایران پای نگذاشته، اما قانونگذار و سیاستمداری بزرگ و خطیبی سخنور و رهبری عظیم و کار آزموده به شمار می‌آید.^۳

مستشرقان معاصری چون پی.ام. هولت و آن. ک. س. لمبتون در کتاب تاریخ اسلام درباره پیامبر ﷺ بر این عقیده‌اند که محمد ﷺ برای آنکه افکار و اندیشه‌های خود را عملی سازد و آنها را به صورت نهادها در آورد مواهب فراوانی از خود به عنوان یک سیاستمدار آشکار ساخت. با بصیرت و زیرکی در جنبه‌های مختلف هر وضعیت نظر می‌کرد و تمام توجه خود را به آن معطوف می‌کرد و می‌دانست چه وقت مردمان حاضر به پذیرش تصمیمی خواهند شد که با کمی فشار از خارج بر آنها تحمیل شده باشد. موهبت دیگر وی حسن معاشرت و لطفی بود که به پیروان خود داشت و می‌دانست چگونه اختلافات گوناگون موجود میان آنان را از بین ببرد. در انتخاب افراد برای مأموریت‌های مختلف بسیار به حکمت رفتار می‌کرد. پیشرفت سریع اعراب و گسترش و رشد فرهنگی اسلام از برآیند مجموعه‌ای از عوامل تاریخی بوده است، ولی مجموعه افکار و دسته مردان شایسته‌ای که بتوانند جهت واحدی به این توسعه بدهند، بدون دخالت موهبت‌های شخصی پیامبر ﷺ هرگز نمی‌توانست وجود پیدا کند.^۴

۱. کارل آمسترانگ، زندگی نامه پیامبر اسلام، ص ۱۳.

۲. کارل آمسترانگ، زندگی نامه پیامبر اسلام، ص ۲۴۱.

۳. مسعود نوریخس، «منشور» (ضمیمه روزنامه رسالت)، شماره انتشار ۹۹.

۴. آربری آ. ج، تاریخ اسلام ص ۹۹.

گزیده‌ای از سخنان مستشرقین با انصاف

در ادامه، سخنانی از مستشرقان ملل مختلف را ذکر می‌کنیم که همگی در موجه نشان دادن چهره پیامبر اسلام ﷺ سعی دارند. اگر چه نمی‌توان حکم کلی داد که این افراد از خطا و اشتباه به دور بوده‌اند، اما از یک خاورشناس غربی چنین سخنانی کمتر انتظار می‌رود. چه بسا حقیقت پنهان بماند، اما همیشگی نیست و سرانجام رخ می‌نماید بر هر زبانی جاری می‌شود؛ چه اهل حق باشد چه اهل باطل.

سرماکس سایکس نویسنده و مستشرق انگلیسی می‌نویسد: محمد ﷺ با برجستگی بی‌نظیر و تعلیمات پرمعنایش، توانست اندیشه را با عمل گرد آورد و پیامبری باهوش و قانونگذار و گستراننده عدالت در میان مردم بود.

فیلوت، دیگر خاورشناس انگلیسی نیز می‌نویسد: گاهی دقت و تأمل در زندگی بزرگ‌مردی که چنان نفوذ فوق‌العاده‌ای بر قلب و اندیشه پیروانش داشت و با عظمت و برجستگی بی‌نظیرش نظام سیاسی و مذهبی بنیان نهاد که پیوسته بر میلیون‌ها نفر از افراد بشر حکومت می‌راند، انسان را دچار سرگشتگی و حیرت و بی‌توجهی به وجود خویش می‌گرداند. موفقیت محمد ﷺ در قانون‌گذاری و پایداری و دوام نظام و قانون او، در طی دوره‌ها و قرن‌های دور و دراز، بهترین دلیل آن است که آن مرد آمیخته‌ای کم‌یاب از عظمت و والایی بود.^۱

فریدریش روکرت شاعر و شرق‌شناس آلمانی که به خاطر غنای فکری و سیطره عجیبش بر زبان آلمانی از برجسته‌ترین شعرای آلمانی شمرده می‌شود^۲ می‌نویسد: قوانین و برنامه‌های شایسته‌ای که محمد ﷺ برای امت خود و جهانیان به ارمغان آورده، درخور همه‌گونه احترام و ستایش است و دلیل معجزه بودن آیین او این است که در این زمان، شرایط لازم برای موفقیت هیچ یک از برنامه‌های وی وجود نداشت، ولی صداقت و خلوص نیت و بزرگی اهداف او، آن امور محال را به واقعیت‌های عینی تبدیل کرد.

کارل مارکس، فیلسوف آلمانی نیز می‌نویسد: شریعتی که محمد ﷺ آورد به منزله چشمه‌ای است که نیاز جویندگان را برآورده می‌سازد. او جامعه‌ای بنیاد نهاد که

۱. مسعود نوربخش، «منشور» (ضمیمه روزنامه رسالت)، شماره انتشار ۹۹.

۲. عبدالرحمن بدوی فرهنگ کامل خاور شناسان، ترجمه: شکر... خاکرند، ص ۱۷۸.





هرکس برابر ضوابط سهمش را از بیت المال دریافت می‌کرد. آیین وی کمک بزرگی به انسانیت بود و همه گذشتگان در آوردن آیینی همانند آن، ناتوان بودند.^۱

گوستاولوبون، دانشمند فرانسوی نیز می‌نویسد: پیامبری چنان محمد ﷺ شایسته آن است که از آیین او پیروی شود و برای پذیرش رسالتش بر یکدیگر پیشی گیرند؛ زیرا دعوت شریف او بر شناخت آفریدگار و تشویق بر امور خیر و بازداشتن از زشتی‌ها استوار است و همه آنچه برای بشریت به ارمغان آورده زیبا و خوبی آفرین می‌باشد.^۲

برناردشاو دانشمند و نویسنده برجسته ایرلندی، چه زیبا درباره محمد ﷺ می‌نویسد که: من زندگی این مرد شگفتی‌آور (محمد ﷺ) را بررسی کرده، به این اعتقاد رسیده‌ام که باید او را نجات بخش بشریت نامید و بر این باورم که اگر فرصت برای مردی همانند او فراهم شود و به تنهایی حکمران دنیای جدید گردد، توفیق خواهد یافت که تمام مشکلات آن را با شیوه‌ای مسالمت آمیز که جهان کنونی شدیداً نیازمند آن است برطرف کند.^۳

سخن پایانی

شناخت اسلام از دیرباز همواره مورد توجه غربیان بوده است و کمابیش به آن پرداخته‌اند. بیشتر شرق شناسان درباره پیامبر اکرم ﷺ نظر مثبت داشته و سعی کرده‌اند این تفکر را در نوشته‌های خود انعکاس دهند، اگرچه برخی نیز راه ناصواب را در پیش گرفته و به بی‌راهه رفته‌اند و این نکته را نیز فراموش کرده‌اند که در راه علم نباید انصاف را هیچ‌گاه از یاد برد.

منابع

۱- شوئون، فریتیوف، شناخت اسلام، ترجمه ضیاء الدین دهشیری، مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی.

۲- آرمسترانگ، کارل، زندگی نامه پیامبر اسلام ﷺ، ترجمه کیانوش حشمتی، حکمت. ۱۳۸۳.

۱. مسعود نوریبخش، «منشور» (ضمیمه روزنامه رسالت)، شماره انتشار ۹۹.

۲. همان.

۳. همان.

- ۳- ساچیکو موراتا و ویلیام چتیک، سیمای اسلام، ترجمه عبدالرحیم گواهی، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۷۸.
- ۴- شیمل، آنه ماری، تبیین آیات خداوند، ترجمه عبد الرحیم گواهی، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۷۶.
- ۵- پطروشفسکی، اسلام در ایران، ترجمه کریم کشاورز، چاپ چهارم: پیام، ۱۳۵۲.
- ۶- جان دیون پورت، محمد و قرآن، ترجمه غلامرضا سعیدی، حاج محمد حسین اقبال و شرکاء، ۱۳۳۴.
- ۷- طباطبائی، مصطفی، نقد آثار خاورشناسان، چاپخس، ۱۳۷۵.
- ۸- لوئی گارده، اسلام، دین و امت، ترجمه رضا مشایخی، سهامی انتشارات، ۱۳۵۲.
- ۹- بدوی، عبدالرحمان، فرهنگ کامل خاورشناسان، ترجمه شکرا... خاکرند، دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۳۷۵.
- ۱۰- پی ام. هولت، تاریخ اسلام، ترجمه احمد آرام، امیر کبیر، ۱۳۷۷.
- ۱۱- محمد خاتم پیامبران، انتشارات حسینیہ ارشاد.

